ANALIZA SENSURILOR CONOTATIVE ŞI DENOTATIVE ALE LEXEMULUI LUP ÎN CADRUL FITONIMIEI ROMÂNEŞTI

Analysis of the Connotative and Denotative Meanings of the Term Wolf as it Appears in the Romanian Phytonyms

Radu DRĂGULESCU, Assistant Professor Ph.D.,
"Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: Many of the romanian phytonyms are directly related to the totemic animal, the wolf. Like other folkloric creations, in our ethnobotany this mammal is a representation of evil, the foe, being associated to unworthy, useless plants. The paper brings an inventory, an interpretation and a statistic of romanian names of plants which implicates the word wolf.

Keywords: romanian phytonyms, conotation, denotation, plant names, etnobothany, wolf.

Am prezentat cu diverse ocazii strânsa legătură dintre om şi lumea vegetală şi resorturile ce stau la baza denominaţiei şi conotaţiei în acest plan[1]. Etnobotanica reprezintă, încă, o sursă fertilă de informaţii pentru cercetări antropolingvistice, psihologice şi psiholingvistice. Fitonimia dezvăluie preocupările, reprezentările şi subconştientul afectiv ale poporului. La plante, poate mai mult ca la alte categorii, denumirile au fost sugerate oamenilor de aşa-zisa *signatura rerum*, de tainicele „înscrisuri" prezente în morfologia, cromatica, mirosul, gustul, gingăşia ori, din contră robusteţea sau vulgaritatea organele speciilor vegetale. Alte fitonime au derivat din diversele proprietăţi ale plantelor, din ecologia şi corologia lor, fenologia lor, din relaţiile cu celelalte vieţuitoare. Faptul că ele au fost consemnate în diverse scrieri este un câştig atât pentru etnobotanica românească, cât şi pentru lingvistică şi istorie.

La baza analizei noastre stă *Dicţionarul* lui Borza[2], al cărui material este adus la zi şi completat substanţial, dublat chiar, de *Dicţionarul explicativ al fitonimelor româneşti*[3] al lui Constantin Drăgulescu. Al. Borza inserează pe lângă câteva mii de nume de plante maghiare, săseşti, germane, franţuzeşti, engleze, ruseşti, ucraineene, sârbeşti, bulgăreşti, turceşti, 10.906 nume româneşti de plante pentru 2.095 specii. Prin publicarea *Dicţionarului explicativ al fitonimelor româneşti*, Constantin Drăgulescu a ridicat numărul numelor româneşti de plante cunoscute la 21.605 fitonime cunoscute până în prezent, fitonime care aparţin unui număr de 3.220 specii de plante indigene şi exotice, spontane şi cultivate. La acestea se adaugă peste

[1] Radu Drăgulescu, *Stilistica denumirilor populare de plante*, în *Studii şi comunicări de etnologie*, Sibiu, 1998, p. 124-127, *Simbioza oikumen – lume vegetală în percepţia lui George Coşbuc* în *Studii şi comunicări de etnologie*, Sibiu 1999, p.109-122, *Simbolistica florii în poezia antumă a lui M. Eminescu*, în *Cercetări de limbă şi literatură*, Oradea, 2000, p. 375-380, *Mitopoetica*, Cluj-Napoca, *Editura Casa Carţii de Ştiinţă*, 2004, cap. *Bradu-mi spune bun cuvânt*, Constantin Drăgulescu, Radu Drăgulescu, *Contribuţii la cunoaşterea limbii geto-dacilor. Denumirile dacice de plante*, Sibiu, Editura Universităţii "Lucian Blaga", 2000 ş.a.

[2] Al. Borza, *Dicţionar etnobotanic*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1968.

[3] Constantin Drăgulescu, *Dicţionarul explicativ al fitonimelor româneşti,* Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, 2010, în reeditare 2013.

BDD-A23399 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:54:37 UTC)

4.300 termeni care desemnează nume de soiuri şi de părţi (organe) de plante. Astfel fitonimia românească, cunoscută în momentul de faţă, însumează 21.605 termeni.

Situaţia fitonimelor ce implică lupul se prezintă astfel:

Barba lupului (*Helleborus purpurascens, Crepis spp., Sedum maximum, Sedum roseum*): cu siguranţă „barbă", cu excepţia speciilor de *Crepis*, are altă semnificaţie (nu bărbie sau smoc de păr), cel puţin în cazul speciilor de spânz (*Helleborus*), înţelesul fiind „ucigător; otravă" - barba < rad. *bher- „a tăia", aici cu înţelesul a răni; (în Banat tăişul securii se numeşte barbur); dar, pentru că planta se utilizează şi în magie, nu excludem apartenenţa fitonimelor la rad. *bher- „a vrăji, a fermeca". Pentru speciile de *Crepis* care au fructe cu papus/smoc de peri, am putea interpreta fitonimul ***barba lupului*** ca „părul lupului" (a se vedea şi ***coada lupului***). Numele speciei *Sedum maximum*, plantă suculentă (grasă), ar putea aparţine şi la rad. i.-e. *bher- „a creşte, a se umfla; a se ridica". *Sedum acre, Sedum roseum, Sempervivum schlehani, Sempervivum tectorum* se mai numeşte şi ***iarba tunului.*** Plantele se cultivă pe acoperişuri pentru a feri gospodăria de tunet (a tuna cf. lat. tonare) adică trăsnet; încă vechii greci aveau pentru *Sempervivum*, între altele, şi numele keraunia (din keraunós „tunet cu fulger"); romanii îi spuneau *Jovibarba* „barba lui Jupiter (zeul tunetului/fulgerului)", o parte dintre speciile de *Sempervivum* având numele ştiinţific *Jovibarba*; de aici germ. Donnerkraut „buruiana tunetului" (*Jovibarba, Sempervivum, Sedum acre, Sedum purpureum*), Donnerblume „floarea tunetului", Hauswurz „rădăcina casei", Hauslaub „frunzişul casei", it. guardacasa „paza casei", dar şi germ. Donarsbart „barba lui Donar (zeul tunetului), fr. barbe de Jupiter, Joubarbe, engl. beard of Jovis (*Sempervivum tectorum, Jovibarba*), Donnerbohne „bobul/fasolea tunetului" (*Sedum maximum*); rom. ***barba lupului*** (*Sedum maximum*) ar putea fi şi o etimologie populară după vreun nume de mai sus.

Băşina/beşina lupului *(Lasiosphera gigantea, Lycoperdon bovista)* este o ciupercă sub forma unei băşici care la maturitate se sparge şi pune în libertate sporii. Poporul crede că ele apar acolo unde sunt eliminate gazele intestinale de către lup. De comparat şi cu numele ştiinţific *Lycoperdon* (< gr. lykos „lup" şi gr. perdomai „a avea vânturi", cf. rad. i.-e. *perd- „a băşi", de comparat cu rom. pârţ „băşină", dar şi cu rom. purdă „praf". Din acest considerent şi din suprapunerea cu termenul beşică (< lat. vessica), ciupercilor li s-a spus băşină (cf. lat. *bissina > sicil. bissino, span. bejin; ori, a băşi, ca şi a fâsâi, provine din onomatopee).

Beşica lupului (*Globaria gigantea*), numită şi ***caşii lupului*** (a se vedea acolo).

Boaba lupului (*Atropa belladonna, Paris quadrifolia*), numită şi ***bobiţa lupului***: face fructe sub formă de boabe, asemănătoare cireşelor negre, care nu sunt comestibile. Sunt toxice şi nefolositoare omului, aşadar sunt puse în relaţie cu lupul (conform cu v.ind. lup – „a distruge, a rupe", ags. lybb „otravă", v.germ. luppi, lüppe „otravă; vrăjitorie"). În funcţie de zonă, se mai numeşte ***măr lupesc***, ***strugurul lupului*** sau ***turta lupului***. Izolat sunt numite şi porceşti circulând supoziţia că porcii sunt mai puţin afectaţi de toxicitatea lor. Pe alocuri însă, planta are şi întrebuinţări terapeutice.

Bumbuşca lupului *(Dianthus carthusianorum)*: prima parte a fitonimului trimite la rom. bob, sl. bobŭ, resp. tema i.-e. *bhabha „bob". Termenii semnifică ceva sferic sau umflat (cf. lat. bombus „obiect rotund"), aşa cum sunt fructele, seminţele, tulpinile acestei specii, dar întrucât frunzele plantei seamănă cu caninii lupului, planta poată această denumire. Pe alocuri se numeşte şi ***puşcuţa lupului***.

BDD-A23399 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:54:37 UTC)

Caşii lupului *(Globularia gigantea* actualmente *Lasiosphera gigantea*) redă forma şi/sau culoarea corpurilor acestor ciuperci. Substantivul caş este considerat ca derivând din lat. caseus „brânză" dar există şi v.ind. k(a)şu „aliment; caş". Fitonimul are sens peiorativ.

Căciula lupului *(Lasiosphaera gigantea),* < autohtonul căciulă[4]. Fitonimul redă morfologia ciupercii. Atribuirea acestei „căciuli" lupului s-a făcut după imaginaţia populară şi indică „sălbăticia". Ciuperca *Lasiosphaera gigantea* crapă la maturitate şi arată ca o căciulă (pentru legătura cu lupul a se vedea ***băşina lupului***).

Chişătul lupului (*Daphne mezereum, Geranium robertianum*): termenul chişă ar putea reproduce onomatopeic verbul a chişa/pişa (cf. lat. pissiare < pisciare ori este o creaţie expresivă din interj. piş) fiindcă *Geranium robertianum* are miros neplăcut, asociat cu cel al urinei, având însă şi proprietăţi diuretice. De comparat şi cu gr. kissa „greaţă". Există şi adj. cheş „pestriţ, bălţat, pătat" (din magh. kese) care s-ar potrivi speciei *Geranium robertianum* ce are frunzele la bază brun pătate. Forma „chişăt" o considerăm variantă regională, aşa cum miconimul chişăţei este regionalism pentru pişeţei, informatorii de la care s-a notat precizând că aceste ciuperci cresc pe lângă grajduri, pe bălegarul din apropierea scurgerilor de urină.

Cireaşa lupului *(Atropa belladonna, Daphne mezereum)*: cf. lat. ceresia < lat. cerasea (a se vedea însă şi ***cireşul lupului***) şi v.gr. kerasia. Sunt specii sălbatice de cireş întâlnite în păduri sau codrii şi de aceea fructele lor sunt ale lupului. Posibil ca fructele speciei *Atropa belladonna* să se fi folosit la otrăvirea câinilor şi lupilor (ultimei specii îi spun şi germanii Wolfskirsche, maghiarii farkas cseresnye, sârbo-croaţii volča črešnja). Numele mai răspândit este cel de mătrăgună.

Cireşul lupului (*Rhamnus frangula* actualmente *Frangula alnus)*: cf. lat. cerasus, v.sl. črěšnĭja, gr. kéras, kerátos, kerátion, v.ind. çiras (din rad. i.-e. ker-s „coarnă, cireaşă" > tema *ker-s, din care şi un presupus trac. *kerasos. În greacă şi latină ar putea chiar veni din traco-frigiană. Face parte din aceeaşi familie cu cireşul propriu-zis, cu excepţia speciei *Frangula alnus* care este un arbust cu fructe asemănătoare cireşelor. Fructele arbustului *Frangula alnus* sunt toxice, „bune doar de dat la lupi" (pentru a-i otrăvi), dar poate avea şi înţelesul de „cireş otrăvitor" (lup = „otravă; a ucide").

Coada lupului (*Erigeron canadensis, Gentiana asclepiadea, Salvia austriaca, Verbascum spp.*), ***coada lupului vânătă*** (*Verbascum phoeniceum*). Există şi varianta ***coada priculicilor*** *(Aruncus vulgaris)* < pricolici, „strigoi cu chip de lup sau câine", „vârcolac", dar şi „copil neastâmpărat". Pricolici poate fi compus din pric „cu pete albe" (după M. Vinereanu[5] de origine traco-dacă) şi *lic „lup" (gr. lýcos "lup") ori este o contaminaţie între prichindel „copil zburdalnic" şi vârcolac, vârcolic, „om-lup", „fiinţă fabuloasă care mănâncă luna şi soarele" (< vsl. vlŭkodlakŭ, bg. vŭrkolakŭ, vărkolak). Ultimii termeni ar putea fi pleonastici, alcătuiţi din sl. vlîk, vîlk „lup" + gr. lýcos „lup" (de comparat şi cu v.ind. virkas „lup" şi virk „lup, soare, lună" şi credinţa populară că „vârcolacii mănâncă luna/soarele"). M. Vasmer[6] tratează sl. vlŭkodlakŭ ca fiind compus din vlŭku „lup" şi dlaka „păr, blană". Dealtfel chiar rom. pricolici ar putea fi o variantă a lui tricolici „(om) cu păr de lup" < gr. trichos "păr" + lýcos "lup". Existând alternanţa (a se) zvârcoli – (a se) târcoli, putem bănui următoarea

[4] I.I. Russu, *Etnogeneza românilor*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.
[5] M. Vinereanu, *Dicţionarul etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, Bucureşti, Editura Alcor Edimpex, ed. a 2-a, 2009.
[6] M. Vasmer, *Etimologičeski slovarĭ russkovo jazyka*, I-IV, Moscova, 1986-1987.

BDD-A23399 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:54:37 UTC)

evoluţie: zvârcolici > târcolici > tricolici > pricolici. Planta are o inflorescenţă bogată, albă, comparată cu o barbă (a se vedea ***barba lupului***) sau o coadă. Specia s-a folosit la alungarea diverselor spirite rele, afumându-se oamenii şi vitele, acestora punându-li-se planta şi în tărâţele cu care erau hrănite. Există şi câteva legende care explică numele de mai sus.

Cojocul lupului *(Asplenium ruta-muraria)* < cojoc (cf. sl. kožuchŭ din koža „piele” şi rad. i.-e. *keug'-, *koug'- „coajă, înveliş”). Nu găsim logica fitonimului, fiind vorba de o feriguţă, cât palma, care creşte pe ziduri şi stâncării. Este evidentă confuzia cu o ferigă mare de pădure (*Athyrium filix-femina*) numită ***spinarea lupului***, nume pe care l-a primit, din confuzie, şi specia la care ne referim.

Colţul lupului (*Bunias orientalis, Cirsium erisithales, Iris pseudacorus, Linaria vulgaris, Lycopus europaeus, Scutellaria altissima*) este, printre altele, şi o specie de *Iris* cunoscută şi sub numele de ***scălăbăi***. Ne întrebăm dacă denumirea populară a acestei specii vine din gr. kállos „frumuseţe” ori din i.-e. *(s)kel - „a tăia”, din care trac. scalme „sabie” (de comparat cu macedorom. cealâme „sabie”, tc. çalym „partea tăioasă a sabiei”), v.isl. skalm „sabie scurtă”, „cuţit”, alb. škalë, bg. şi scr. skala „stâncă ascuţită”, lat. scalpelium, fr. scalpel „cuţitaş”, rom. colţ şi cloţ, clonţ. Speciile *Bunias orientalis* şi *Iris pseudacorus* au fructe asemenea unor colţi şi s-au folosit la tratarea lupusului, boală numită popular lupare ori colţ de lup. Aceeaşi utilizare au avut-o şi plantele *Cirsium erisithales* şi *Linaria vulgaris* (ultima având floarea ca o gură de lup). *Scutellaria altissima* are flori bilabiate şi de aceea i se mai spune şi ***gura lupului***, iar *Lycopus europaeus* (aşa cum se remarcă şi din numele ştiinţific) are morfologia frunzei comparabilă cu aceea a labei lupului (se mai numeşte şi ***piciorul lupului***, probabil un calc).

Cucuruzul lupului (*Colchicum autumnale, Commelina communis*): presupunem că semnificaţia iniţială a substantivului cucuruz a fost „con (roşu) de brad”. Termenul s-a extins ulterior şi asupra ştiuletelui de porumb din cauza asemănării morfologice a celor două organe vegetale. Există şi ideea (neverosimilă după majoritatea lingviştilor) că fitonimul cucuruz ar proveni din tc. kokoroz, de la care numele a fost preluat nu numai de români, ci şi de vecini. Pe lângă cucuruzul propriu-zis (*Zea mays*) şi alte plante cu organe asemănătoare porumbului au primit nume asemănătoare. Plantele nefolositoare au fost atribuite ciorilor şi lupului. Sub termenul „lup” se ascunde semnificaţia primară „ucigaş” (a se vedea lup) fiindcă specia *Colchicum autumnale* este toxică, iar *Commelina communis* este o buruiană greu de stârpit.

Dafinul lupului (*Daphne mezereum*): fitonimul dafin (iniţial pentru specia mediteraneană *Laurus nobilis*) este comun tuturor popoarelor balcanice şi de aceea este de presupus că este vechi, de origine greacă sau latină (daphinus). El s-a extins şi la alte specii cu frunze asemănătoare laurului ca formă şi consistenţă (*Daphne spp., Nerium oleander, Eleagnus angustifolia, Viburnum tinus*). Planta *Asarum europaeum* are şi ea frunzele pieloase ca laurul şi presupunem că numele dafin mic s-a notat din eroarea produsă de faptul că atât *Asarum europaeum* cât şi *Daphne mezereum* se numesc ***chiperul lupului***. *Daphne mezereum* se numeşte ***dafinul lupului*** fie fiindcă nu este utilizat de oameni în scopuri culinare ca laurul, fie din cauza toxicităţii. Specia creşte în păduri şi i se spune şi dafin sălbatic fiindcă nu are utilizări alimentare.

Dintele lupului (*Bidens tripartitus*) < dinte (< lat. dens,- ntis, v.ind. danta). Unele specii au fructe sau seminţe dentiforme ori cu dinţişori, altele au tepalele/petalele

BDD-A23399 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:54:37 UTC)

(*Erythronium dens-canis*) ori frunzele (*Leontodon autumnalis, Polygonum hydropiper*) asemenea unor canini.

Floarea lupului (*Aristolochia clematitis*), se numeşte şi ***măr lupesc***, ***nap lupesc*** şi ***piperul lupului*** (a se vedea acolo).

Grâul lupului (*Polytrichum commune*): specie de muşchi face spori (nu fructe) în capsule comparabile cu boabele de cereale suprafeţele/pernele de muşchi au fost asemănate cu lanurile de grâu verde. Creşte în păduri şi de aceea „este" al lupului.

Gura lupului (*Antirrhinum majus, Digitalis grandiflora, Linaria vulgaris, Rhinanthus glaber, Rhinanthus minor, Rhinanthus rumelicus, Scutellaria altissima*), ***gura moroiului***, ***gura morunului*** (*Antirrhinum majus*) < gură (cf. lat. gula „gâtlej", dar substantivul poate fi prelatin dat fiind v.ind. gora „gură"). Plantele au flori mai mult sau mai puţin asemănătoare unor guri/boturi de lup (moroi, pricolici, strigoi). Francezii îi spun plantei *Antirrhinum majus* tête de mort.

Hribul lupului (*Boletus lupinus*) < ucr. hryb, ceh., slov. hřib (*Boletus*), rus. grib(î) „burete". Cu siguranţă aici constatăm semnificaţia din sfera „ridicătură", „cocoaşă", „moţ", cf. sl. chribŭ, gŭrbŭ „spinare", bg. gărb, scr. grbica „cocoaşă", rom. gârbă „spinare", gârbov „cocoşat" (tema *gerbh-, *grebh- a rad. i.-e. *ger- „a îndoi, a încovoia"). Este toxic.

Iarba lupării (*Ajuga reptans, Leonurus cardiaca, Prunella vulgaris*), ***iarba lupăriei*** (*Prunella vulgaris*): plantele s-au folosit contra lupării „formaţiune tumorală subcutanată" şi contra rănilor numite colţ(i) de lup (lupus), ***iarba lupului*** (*Aristolochia clematitis, Atropa belladona, Carlina acaulis, Orobanche ramosa, Orobanche spp, Sempervivum schlehani, Sempervivum tectorum*). Unele specii (*Aristolochia clematitis, Atropa belladona*) sunt numite astfel fiindcă sunt toxice sau parazite (*Orobanche*), altele (*Aristolochia clematitis, Carlina acaulis, Sempervivum schlehani, Sempervivum tectorum*) fiindcă s-au folosit la tratarea rănilor şi bubelor asemănătoare celor provocate de lupus.

Laba lupului (*Leonurus cardiaca, Lycopodium clavatum)* are frunzele cu morfologie asemănătoare labei (inclusiv ghearelor) animalului. Cuvântul labă se consideră a fi de origine maghiară (láb „picior"), dar, pe de o parte, el este comun şi în limba românilor extracarpatici, pe de alta există v.ind. labh „a apuca, a prinde; a dobândi"[7] şi bg. lapa, rus. lapka, v.germ. lappa, lapo „talpă, labă, „palmă", lit., let. lopa „labă" (şi rad. i.-e. *lopa „mână, labă"). Se numeşte ***talpa lupului***.

Laptele lupului (*Euphorbia spp*.), izolat ***laptele vrăjitoarei*** (*Chelidonium majus*) < lapte (cf. lat. lactem, lactis, v.ind. glapta). Planta produce latex alb care nu se poate consuma de către om din cauza toxicităţii mai mult sau mai puţin pronunţate ori a gustului neplăcut. În consecinţă, el a fost comparat cu laptele produs de lupoaică (a se vedea ***lup***) sau vrăjitoare. Lapte de vrăjitoare este un calc după corespondentul german Hexenmilch. *Euphorbia platyphyllos* are miros neplăcut.

Lăcrămioara lupului (*Polygonatum spp*.) are flori ca nişte picături/lacrimi. Pentru a deosebi speciile spontane de cele cultivate, poporul a denumit speciile sălbatice ca fiind ale lupului.

[7] A. Berinde, S. Lugojan, *Contribuţii la cunoaşterea limbii dacilor*, Timişoara, Editura Facla, 1984.

BDD-A23399 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:54:37 UTC)

Lăptuca lupului (*Euphorbia carniolica* şi alte specii din acest gen) având un latex toxic a fost botezată astfel după stereotipia că tot ce este rău este al lupului (sau al ciorii), pornindu-se şi de la ideea că aceste animale sunt hrăpăreţe şi mănâncă orice.

Lepedeul lupului *(Polypodium vulgare)*: lepedeu „cearşaf" din magh. lepedő. Pentru legătura cu lupul a se vedea ***ţolul lupului***.

Lepra lupului (*Anthoceros punctatus*) < ngr. lepra, din comparaţia leziunilor provocate de această boală contagioasă şi aspectul acestui muşchi (cf. gr. lepródes „aspru; crăpat").

Limbă de lup *(Rhinanthus alectorolophus)*, cu înţelesul gură de lup. Substantivul limbă îşi are originea în lat. lingua (plantele au organe, îndeosebi frunze şi petale, în formă de limbă).

Lupin, lupine) (*Lupinus albus*), ***lupin alb, lupin dulce*** (*Lupinus albus*), ***lupin galben*** (*Lupinus luteus*): din numele ştiinţific *Lupinus*.

Lupidragi, lupisgragi, lupizdrag, bobidrag (*Tropaeolum majus*) < coresp. scr. Ljubidrag, dar putem accepta şi rad. i.-e. *(s)leubh-, (s)leup- „a atârna (flasc)", cu referire la habitusul plantei.

Lupoaie (*Orobanche spp.*): numele ştiinţific *Orobanche* se traduce „sugrumătoarea speciilor de *Orobus*". Acest fapt ne îndreptăţeşte să facem legătura şi cu v.ind. sudayati „a ucide", sudana „ucigător". O serie de plante parazite se numesc lupoaie: ***Lupoaia captalanului*** (*Orobanche flava* sin. O. petasites); ***lupoaia cânepii*** *(Orobanche ramosa)*; ***lupoaia cimbrişorului*** *(Orobanche alba* sin. O. epithymum); ***lupoaia dracilei*** (*Orobanche lucorum*); ***lupoaia dumbăţului*** *(Orobanche teucrium)*; ***lupoaia lucernei*** (*Orobanche lutea* sin. O. medicaginis); ***lupoaia pelinului*** *(Orobanche artemisiae-campestris)*; ***lupoaia salviei*** *(Orobanche salviae)*; ***lupoaia sânzienelor*** (*Orobanche caryophyllacea* sin. O. galii); ***lupoaia scailor*** *(Orobanche reticulata)*; ***lupoaia trifoiului*** *(Orobanche minor)*; ***lupoaia tutunului*** (*Orobanche ramosa*), ***lupoaică*** (*Orobanche purpurea, Sorghum halepense*). Tot ***lupoaie*** se numeşte şi specia *Lagenaria siceraria*, în acest caz avem a face însă cu o etimologie populară în loc de *luboaie < lubă, lubău „bostan, pepene" sau în loc de ludaie (eventual sub influenţa corespondentului magh. lopótök).

Lupuşor (*Rhinanthus alpinus, Rhinanthus angustifolius, Sorghum halepense*), primele două specii sunt parazite şi omoară plantele gazdă. *Sorghum halepense* sufocă plantele cultivate.

Măr lupesc sau ***mărul lupului*** (*Aconitum spp., Aristolochia clematitis, Crataegus monogyna, Datura stramonium, Daphne mezereum, Euonymus europaeus, Glechoma hederacea, Paris quadrifolia, Physalis alkekengi, Symphoricarpus albus,* prunele atacate de ciuperca *Taphrina pruni*): aluzie la toxicitatea fructelor; apare şi în transcriere greşită ***măr lumesc***. La români, termenul măr, fructul speciilor de *Malus*, a ajuns să se identifice cu „poamă", „fruct" şi să se atribuie multor altor specii, cu referire nu numai la fructe, ci chiar şi la tuberculi, rădăcini tuberizate, flori, inflorescenţă. Ex.: ***măr*** (*Solanum tuberosum* - tuberculul), ***măr amar*** (*Citrullus colocynthis*): fiindcă are fructe amare; ***măr de pământ*** *(Helianthus tuberosus)* care are rădăcini tuberizate subpământene etc. Numele se referă, în cele mai multe cazuri, la fructele plantelor, uneori la inflorescenţă (*Carlina acaulis*) ori rădăcinile tuberizate (*Aconitum spp., Helianthus tuberosus*). Dintr-o eroare i s-a atribuit şi speciei *Viola canina* numele ***mărul lupului*** (poate în loc de ***colţul lupului***, aluzie la forma

BDD-A23399 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:54:37 UTC)

frunzelor ori la pintenul florii). Fructele şi rădăcinile tuberizate toxice subpământene sunt considerate ale lupului sau strigoiului. Pe alocuri plantele se numesc ***borâturi de vânt***, evidenţiindu-se impresia negativă, respingătoare a acestor plante care sunt puse în legătură cu lupul.

Mărarul lupului *(Anthemis cotula)*, numit şi ***mărar(i)ul câinelui***: Fitonimul mărar (ca şi macedorom. măraliu şi alb. mëraj, maraj, mërajë, moreja) este considerat termen autohton[8] sau vechi grec[9], cf. gr. malathron, marathron, marathon (*Foeniculum vulgare*). Unii îl compară cu corespondentul ngr. marathron, dar mai potrivită ni se pare trimiterea la gr. maraino „a se veşteji", frunzele plantei ofilindu-se la scurt timp după înflorire. Mărarul propriu-zis (*Anethum graveolens)* seamănă foarte bine cu molura, mălura *(Foeniculum vulgare)* şi de aceea presupunem şi o eventuală evoluţie din molură/mălură > *mărură > mărar (poate sub influenţa ngr. marathron). Unele specii se cultivă în grădini şi de aceea sunt de casă, altele cresc sălbatice, pe câmp, în apă ori pe stânci. Speciile cultivate au miros plăcut, puternic ori au gust dulce şi se folosesc drept condiment. Speciile necomestibile pentru oameni şi urât mirositoatre au fost atribuite lupului, ori altor animale, în funcţie de locul unde cresc ori după presupusele vietăţi care le consumă.

Nap lupesc (*Aconitum napellus*), se mai numeşte şi ***mărul lupului*** sau ***floarea lupului***. Planta are în pământ rizomi groşi ori rădăcini tuberizate, albe, galbene ori roşietice, de formă conică, cilindrică ori rotundă. Speciile de *Aconitum* sunt toxice (din nou lupesc semnifică „otrăvitor").

Ochiul lupului (*Lycopsis arvensis, Nonea pallens, Nonea pulla, Plantago indica*) sunt buruieni cu flori sau inflorescenţe mai mult sau mai puţin asemănătoare ochilor. Numele este nepotrivit pentru *Plantago indica* şi a apărut, probabil, dintr-o confuzie.

Om(e)agul lupului (*Aconitum spp*.) < coresp. sl. oměgŭ, cf. rus., ucr. omeg, pol. om(i)ęg, omak, slov., ceh. omej. Şi aici lup înseamană „toxic; ucigător".

Otrava lupului (*Aconitum spp*.): otravă < sl. otrava, nume pleonastic (lup=otravă), potrivit pentru aceste specii toxice pentru oameni şi vite. O specie de *Aconimum* se numeşte *lycoctomum* „ucigătoarea lupului".

Pălăria lupului *(Macrolepiota procera, Pteridium aquilinum)*: substantivul pălărie este considerat autohton (cf. rad. i.-e. * pel-, *ple- „a acoperi; a ascunde"). Ori ar putea proveni dintr-un presupus *căpălărie (cf. it. cappelleria), din substantivul cap şi un alt termen, ca în căpăţână, căpătâi, căpăstru, căpcăun. În acest sens amintim şi termenul dacorom., macedorom., meglenorom. capelă „pălărie (de femeie)", „şapcă militară". Ciupercile *Amanita muscaria, Amanita pantherina, Amanita phalloides, Clitocybe nebularis, Coprinus spp.* au aspect de pălărie dar sunt şi foarte otrăvitoare, majoritatea conţinând toxine mortale pentru om. Cea mai mare ferigă de la noi, *Pteridium aquilinum*, numită şi ***ţolul lupului***, nu seamănă cu o pălărie ci cu o buruiană şi de aceea nu excludem ca numele corect să fi fost ***bălăria lupului***, desemnând fie aspectul plantei, fie toxicitatea ei. ***Bălăria lupului*** pare a fi pleonastică deoarece lup poate avea înţelesul de „otravă".

[8] Gr. Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.
[9] C. Diculescu, *Dacia Romana în oglinda inscripţiilor şi a limbei de azi*, Cluj, Institutul de Arte grafice „Ardealul", 1926.

BDD-A23399 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:54:37 UTC)

Păr de lup (*Nardus stricta*): păr < lat. pilus, rad. i.e. *pi-lo, plantele fiind ca nişte fire de păr ori având frunzele asemănătoare firelor de păr, uneori foarte tari, dure ca părul aspru al lupului.

Păstaia lupului (*Cynanchum vincetoxicum*): numele popular reflectă caracteristica speciei de a se încâlci/împleti printre alte plante < păstaie, termen autohton (I.I. Russu) de comparat cu alb. pištaië, macedorom. pistal'e, păstal'e; ar putea proveni din rad. *p(h)es-, *pis- „pleavă", „valve (teci) de fructe", din care şi lat. pisum, gr. pisos, celt. pis „mazăre" (în Crişana fasolei i se spune mazăre), gr. phaselos „luntre" (forma păstăii). Posibil ca un rad. i.-e. *phak'- cu înţelesul „păstaie" să fi dat în tracă şi illiră phas(e)olos, iar în greacă phakós „linte".

Piedica lupului, pedicuţă (*Lycopodium spp.*) < lat. pedica „piedică" (din gr. pus, podos „picior", lat. pes, pedis „picior", „copită", „gheară"), în conformitate cu fitonimele ***piciorul lupului***, ***laba lupului***. Fitonimele sugerează asemănarea plantelor cu labele/picioarele animalului sau faptul că sălbăticiunile se împiedică/încurcă, în credinţa populară, în vrejii acestor specii. Tema pod- „picior", „copită" o regăsim şi fitonimele ***podb(e)ală, podbial, podbel, podbal, podval, podeală, podolean*** (*Tussilago farfara*), de comparat cu rus. podbeal, bg. podbjal, ucr. potbilî, sb. podbel, cu înţelesul „floarea piciorului/copitei", poate, în toate limbile, dintr-un fond comun (ca şi poteca, cf. v.ind. pathaka, v. pers. pothi, gr. pátos, engl. path). Probabil nici rom. copită nu provine din sl. kopyto, ci din presupusul traco-dacic *ko-pida/peda „piciorul vacii", cf. v.ind. gopada „piciorul boului".

Perina lupului *(Pteridium aquilinum)*: deşi planta se numeşte şi ***ţolul lupului***, credem, totuşi, că nu la per(i)nă (< sl. perina) pentru cap se referă primul termen al fitonimului, ci el înseamnă „ferigă", iniţial, „aripă, pană; frunză" ca şi v.ind. parna, perna „pană, vârf de aripă", sl. pero, ceh. pernatec, perovnik (cu semnificaţia gr. pteris „aripă; ferigă"). De altfel şi sl. perina „pernă" provine din sl. pero „pană". Această ferigă este cea mai mare de la noi şi poporul crede că sub ea se ascunde/adăposteşte lupul. Notăm, în acelaşi context, şi fitonimele ***iarbă de perină***, ***floare de perină*** aparţinând plantei *Anthemis tinctoria*, cu frunze în formă de pană.

Piciorul lupului (*Lycopodium clavatum, Lycopus europaeus*): calc după denumirile ştiinţifice (în care gr. lykos „lup", pus „picior", pódion „picioruş"). Frunzele au forma membrelor acestui animal.

Piperul lupului (*Aristolochia clematitis, Asarum europaeum, Daphne mezereum*), (cu varianta palatalizată ***chiperul***) numit şi ***piperul pădurii*** (*Asarum europaeum*) < (n)gr. pipéri (*Piper spp.*), sl. piperŭ, piperĭ din pers. pippari < v.ind. pippali. Plantele au organe cu gust/miros puternic, înţepător, picant, ca piperul (ex. *Asarum* exală miros de piper la frecarea frunzelor), seminţe/fructe asemănătoare cu boabele de piper. Fitonimul poate avea atât înţelesul de sălbatic, dar şi de „otrăvitor". Fitonimul vrea să scoată în evidenţă toxicitatea speciilor şi faptul că nu folosesc omului (ca şi condiment).

Puşca lupului, puşcuţa lupului (*Dianthus barbatus, Dianthus carthusianorum* incl. var. *saxigenus, Viscaria vulgaris* actualmente *Lychnis viscaria*): subst. puşcă „armă de foc" (cf. rus., bg. puška, pol. puszka, alb. puškë, magh. puska) are originea, susţinem noi, în rad. i.-e. *peuk' – „a înţepa" (istrorom. pusia, puşe „puşcă"), iar fitonimele redau, unele, tocmai sensul radicalului indo-european (din care tema sl. pušik- şi rom. pişc-), iar altele termenul derivat „puşcă". Frunzele speciilor de *Dianthus* (neghina) înţeapă. Ciuperca *Lasiosphaera*

BDD-A23399 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:54:37 UTC)

gigantea „(îm)puşcă” la maturitate, eliberând pulberea de spori. Speciile de *Dianthus* şi *Lychnis viscaria* au fructe capsule mici care şi ele crapă la maturitate dar nu atât de spectaculos încât să fi sugerat numele de mai sus.

Salata lupului (*Crepis biennis*), ***salata lupului de baltă*** (*Crepis paludosa*): baltă este termen autohton; cf. ngr. saláta; noi suntem înclinaţi să credem că salata, zelada derivă din rad. i.-e *g'hel “a sclipi; galben, verde” din care şi dac. *zila, *zela “plantă, iarbă, floare” (C. Drăgulescu, R. Drăgulescu), let. zâle, lit. žolė, rus. zel’e „plantă”, slov. zelje, bg. zele „zarzavat”.

Schinteuţa lupului (*Lychnis flos-cuculi*) < scânteie (< lat. *scantilla < lat. scintilla), plantele având flori sau inflorescenţe în formă de scânteie (sau steluţă), adesea roşii, albe şi galbene.

Smochina lupului (*Aristolochia clematitis*) < coresp. sl. smokvina, smokĭnŭ, bg. smok(i)in, sb. smokva. Are fructe asemănătoare smochinei, dar toxice.

Spinarea lupului *(Athyrium filix-femina)* < spinare (cf. lat. spinalis < lat. spina „şira spinării”. După M. Vinereanu spinare este termen prelatin, poate traco-dac; subst. spinare este sinonimul lui spată care înseamnă atât „piesă, pieptene la războiul de ţesut” cât şi „spate, spinare”. Spinarea lupului ar putea fi o răstălmăcire a fitonimului *spatele lupului (în care spatele reprezintă pluralul termenului spată). Tot astfel, numele ***spinarea lupului*** apare pentru feriguţa *Asplenium ruta-muraria* în loc *spătiţa lupului cf. spătiţa orfanei (*Asplenium trichomanes*) ori *splinarea lupului (posibilă adaptare a numelui ştiinţific *Asplenium*).

Strugurul lupului *(Paris quadrifolia)* < strugure, termen autohton (I.I. Russu), din asemănarea fructelor şi florilor/inflorescenţelor plantelor cu boabele/ciorchinii viţei de vie. Face fructe toxice (cu care, în unele zone, se otrăvesc câinii şi lupii).

Sunătoarea lupului (*Rhinanthus glaber, Rhinanthus minor, Rhinanthus rumelicus*) < a suna (< lat. sonare) aluzie la seminţele care, la coacere, sună în fructe (fructele de *Rhinanthus* sunt ca nişte tamburine în miniatură). Speciile de *Rhinanthus* se mai numesc şi ***lup***.

Talpa lupului *(Leonurus spp., Trifolium arvense)*: morfologia frunzelor mai ales, dar şi a inflorescenţelor şi ramificaţiilor tulpinilor a fost comparată cu talpa animalului. Termenului talpă îi este atribuit în unele lucrări etimonul magh. talp „talpă”, noi considerăm că veridic este lat. *talpa „labă”. După M. Vinereanu lexemul este prelatin.

Teiul lupului (*Daphne mezereum*) < lat. tilia. Unii consideră că pentru ceai cel mai bun este *Tilia platyphyllos,* alţii *Tilia tomentosa,* celelalte specii fiind căpreşti sau câineşti. Teiul lupului poate fi şi o etimologie populară după coresp. tilipin, tulipin, tulupin.

Tulichina lupului (*Daphne mezereum*), ***tuluchină, tulupin***, ***tulipan(i) de grădină***: fitonime presupuse ca fiind autohtone, ca şi substantivul tulpină (cf. şi bg. şi scr. trupina). În v.ind. tulpinya este numele unei plante, poate dintr-o temă *tul- „a creşte; tulpină, plantă”; de comparat şi cu subst. tuleu „tulpină” (tuleu, tulei, după B.P. Hasdeu[10] din substrat, M. Vinereanu îl consideră şi el prelatin).

Turta lupului (*Lactarius subdulcis, Lactarius volemus, Paris quadrifolia, Strychnos nux-vomica*). Ultimile două se numesc turta lupului fie pentru că se otrăveau lupii cu fructele lor (maghiarii îi spun ultimei specii *farkas maszlag* „otrava lupului”), fie semnificaţia

[10] B.P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Strat şi substrat. Genealogia popoarelor balcanice*, Bucureşti, 1894.

BDD-A23399 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:54:37 UTC)

fitonimului este „turtă otrăvitoare” cf. v.ind. lup- „a distruge, a rupe”, ags. lybb „otravă”, v.germ. luppi, lüppe „otravă; vrăjitorie”.

Ţolul lupului *(Daphne mezereum, Pteridium aquilinum)*: la prima vedere, fitonimul pare să sugereze că lupul s-ar culca pe aceste plante ca pe ţol „covor, preş, cuvertură, pătură” (cf. tc. çul, ngr. tsóli, tsúli, alb. çiull) sau se îmbracă cu ele. M. Vinereanu consideră subst. ţol, ţoale de origine traco-illirică (poate din rad. i.-e. k'el- „a acoperi”, v.ind. cela, cola „haine, ţoale”). Speciile fiind toxice, este posibil însă să avem o etimologie populară din tema lup- „otrăvitor”. Ţolul lupului ar putea însemna „ţesut otrăvitor”, „plantă toxică”. Mezereum provine din arab. mâzerium (< pers. mazeriyn) „a ucide”. C. Linnè[11] scrie că şase bobiţe/fructe de *Daphne mezereum* omoară lupul. Totuşi, cei mai mulţi interpretează fitonimul ca „pătura lupului”, unii precizând că sub ferigile mari (*Pteridium aquilinum*) lupii îşi fac adăpost, pândind stânile din apropiere.

Urechea lupului (*Campanula persicifolia*): inexplicabil, nici un organ al plantei nu seamănă cu urechea (lupului).

Analizând motivaţiile genezelor acestor fitonime observăm că, în ciuda faptului că lupul este prezentat drept animal totemic al poporului nostru, cu implicaţii definitorii pe mai multe planuri (pornind de la faptul că etnonimul *dac* ar avea la bază frigianul *daos*[12], ţinând seama de simbolistica stindardului dacilor şi faptul ca fondatorii Romei au fost alăptaţi de o lupoaică, ca termenul valah ar avea la baza termenul vâlk etc.), acest animal are, cu foarte rare excepţii, doar reprezentări, corelaţii şi conotaţii negative în cultura tradiţională a poporului nostru.

Raportându-ne la tema lucrării noastre, denumirile de plante ce implică lexemul *lup*, îşi găsesc o motivaţie fie într-un habitus care seamană cu un organ al acestui animal (*talpa, ochiul, botul, limba, coada* etc.), fie desemnează prin asociere cu lupul biotopul plantei (evidenţiind ca este o plantă sălbatică, de pădure etc.) sau că au influenţă asupra acestei vietăţi (*piedica lupului*). Rareori sunt construcţii livreşti (*lupin*). În majoritatea covârşitoare a cazurilor, denumirile indică o valoare economico-utilitară negativă, plantele fiind, cu câteva excepţii, toxice. Alteori ele reprezintă în plan denotativ caractere morfologice neplăcute.

În concluzie, termenul *lup* implică asocieri, conotaţii negative, neplăcute. ***Lup*** *(Rhinanthus glaber, Rhinanthus minor, Solanum dulcamara),* provine mai degrabă din v.ind. lup- „a distruge, a rupe”, ags. lybb „otravă”, v.germ. luppi, lüppe „otravă; vrăjitorie”, plantele în discuţie fiind parazite ori otrăvitoare. Cele mai toxice sunt speciile de *Aconitum* numite ***otrava lupului*** (un pleonasm aşadar), ***napii lupului***. Toxice sunt şi speciile ***barba lupului***, ***boaba lupului, strugurul lupului, turta lupului***, ***laptele lupului***, ***păstaia lupului***, ***mărul lupului*** ş.a. Există aproxiativ 20 de specii toxice sau parazite care au în denumire termenul lup. Alte peste 30 specii înglobează în denumiri numele lupului. Acestea fie au flori asemănătoare botului (***gura lupului***) sau ochilor (***ochiul lupului***) ori organe de forma labei lupului (***laba lupului***), fie sunt parazite şi sufocă plantele-gazdă (***lup, lupuşor***, ***lup vânăt*** *Melampyrum nemorosum*, ***lupi*** – prunele atacate de ciuperca *Taphrina pruni*, ***lupoaie, lupoaică***) sau se utilizează la tratarea bolii colţi de lup sau lupus, pe principiul „similia similibus curantur” (***colţii lupului*** şi ***lupariţa***; plantele au însă frunzele sau dinţii frunzelor ca

[11] C. Linne, *Species plantarum*, 1753.
[12] A se vedea Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995, p.11.

BDD-A23399 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:54:37 UTC)

şi colţii lupului). Unele ciuperci otrăvitoare ori considerate toxice de către popor se numesc ***beşina lupului***, ***hribul lupului***, ***pălăria lupului***. Fasciaţia (apariţia pe arbori a unor fascicole de ramuri subţiri ca nişte mături în urma atacului unor ciuperci) este numită tot ***lup*** sau ***lup de buhaş*** (adică lup de tufă). Galele de pe frunzele de stejar/gorun se numesc ouă de lup. Lăstarii viţei de vie care se taie, numiţi asmă, buhai, cârlani, curpeni, fluturi, pui(eţi), sugaci, umeri, poartă în multe zone denumirea de lupi.

Vechii greci (ap. Dioscorides) numeau speciile parazite de *Orobanche* lykos „lupul". Fitominele analizate în prezenta lucrare fie înglobează un rad. i.-e. *lup- „ucigaş, otravă", din care şi lat. lupus, rom. lup, fie provin din lat. lupus, cu semnificaţia iniţială „ucigaşul".

Bibliografie

Berinde. A., S. Lugojan, *Contribuţii la cunoaşterea limbii dacilor*, Timişoara, Editura Facla, 1984.

Borza, Al.. *Dicţionar etnobotanic*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1968.

Brâncuş, Gr., *Vocabularul autohton al limbii române*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.

Diculescu, C., *Dacia Romana în oglinda inscripţiilor şi a limbei de azi*, Cluj, Institutul de Arte grafice „Ardealul", 1926.

Drăgulescu, Constantin, *Dicţionarul explicativ al fitonimelor româneşti,* Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, 2010, în reeditare 2013.

Drăgulescu, Constantin, Radu Drăgulescu, *Contribuţii la cunoaşterea limbii geto-dacilor. Denumirile dacice de plante,* Sibiu, Editura Universităţii "Lucian Blaga", 2000 ş.a.

Eliade, Mircea, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995, p.11.

Hasdeu, B.P., *Etymologicum Magnum Romaniae*, Bucureşti, 1894.

Linne, C., *Species plantarum*, 1753.

Russu, I.I., *Etnogeneza românilor*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.

Vasmer, M. *Etimologičeski slovarĭ russkovo jazyka*, I-IV, Moscova, 1986-1987.

Vinereanu, M., *Dicţionarul etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, Bucureşti, Editura Alcor Edimpex, ed. a 2-a, 2009.

BDD-A23399 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:54:37 UTC)